

O'N IKKI YO'LOVCHI

Hans Kristian
Andersen

TOSHKENT
«ADABIYOT UCHQUNLARI»
2018

O'N IKKI YO'LOVCHI

Sovuq kuchaygandan kuchayibdi. Osmon yulduzlarga to'lgan, havo qotib qolganday emish. Bum! – eshikka ko'za urilibdi. Paq! – o'q otib Yangi yilni qutlashibdi. Bu hodisa Yangi yilga o'tar kechasi, soat roppa-rosa o'n ikkiga zang urganda yuz beribdi.

Taraq-turuq, tarraq-turuq. Pochta kelibdi. Shahar darvozasi oldiga o'n ikki yo'lovchi ortgan pochta soyabon aravasi kelib to'xtabdi. Aravaga bundan ortiq yo'lovchi sig'mas, hamma o'rinlar band ekan.

Odamlar Yangi yilni kutib olish uchun to'plangan uylardan «Ura!» Ura!» degan sadolar yangrabdi. Ular qo'llarida may to'la qadah, o'rinlaridan turishibdi: «Yangi yil, yangi baxt bilan tabriklayman!» – «Sohibjamol qayliq ato qilsin sizga!» – «Hamyo-ningiz to'la pul bo'lsin!» – «Eski gina-kuduratlar yo'qolsin!» – deb qadah ko'tarishibdi.

Odamlar ana shunday yaxshi tilaklar tilashib, qadahlar urishtirishibdi, o'n ikkita mehmonni olib kelgan soyabon arava esa xuddi shu paytda shahar darvozasi oldida to'xtabdi.

Hoynahoy, bular qanday janoblar ekan, dersiz! Ularning yonida pasporti, qo'llarida yuki, hatto siz

bilan menga, butun shahar ahliga atagan sovg'a-salomlari bor ekan. Kim ekan bu mehmonlar? Bu yerda ularga nima kerak, ular nima olib kelishibdi?

– Ertangiz xayrli bo'lsin! – deyishibdi ular dervoza oldida turgan soqchiga.

– Sizlarniki ham! – debdi soqchi ularga, vaho-lanki soat endigina o'n ikkiga zang urgan ekan.

– Sizning ismingiz nima? Unvonigingizchi? – deb so'rabdi soqchi aravadan birinchi tushgan mehmondan.

– Pasportimga qara! – debdi u. – Men, menman! U ayiq terisidan po'stin kiygan, mo'yna etikli basavlat yigit ekan.

– Men shuncha odam umid bog'lab o'tirgan odamman. Ertalab huzurimga kel, choychaqangni olasan! Men hamma yoqqa pul sochaman, sovg'a-salomlar ulashaman, ziyofat beraman! O'ttiz bitta ziyofat! Boshqa tunlardan foydalanmayman. To'g'ri, kemalarim muzlab qolgan, biroq idoram issiq. Savdogarman, ismim Yanvar. Hisob-kitob qog'ozlarim yonimda.

So'ng aravadan «Odamlar vaqtini chog' qilishga usta», teatr direktori, maskarad va boshqa ko'ngil ochish tadbirlarining tashkilotchisi tushibdi. Uning qo'lidagi yukda juda katta bochka bor emish.

– Buning ichidan bayramga mushukdan ko'ra durustroq narsa chiqaramiz! – debdi u. – Men boshqalarni ham, o'zimni ham xursand qilishni yaxshi ko'raman! Chunki men uchun eng qisqa muddat berilgan. Bor-yo'g'i yigirma sakkiz kun, xolos. Ba'zida biror kun qo'shib qo'yishadi! Bunisiga ham shukur! Ura!

– Bunaqa baqirish mumkin emas! – debdi soqchi.

– Menga-ya? Men shahzoda Karnavalman, Fevral nomi bilan sayohat qilaman!

Uchinchi ham chiqibdi. U go'shtsiz, oriq bo'lsa-da, burnini osmonga ko'taribdi: u qirq jafokashga qarindosh bo'lib, ob-havo payg'ambari toifasiga kirar ekan. Xo'sh, bu lavozim ham to'qlarniki emas, shu vajdan u qanoatni maqtar ekan. Uning tugmasida judayam mayda binafsha guldastasi bor ekan.

– Mart, jo'na! – deya qichqiribdi to'rtinchi oy va uchinchi oyni itarib yuboribdi. – Mart, jo'na! Jo'na qorovulxonaga, u yoqda punsh ichishyapti! Buni sezib turibman.

Biroq, bu adolatsizlik edi: Aprel odamlarni aldasa bas – ishni ham shundan boshladi. U ko'rinishdan botir, lekin ish qilmay, nuqul umri bekorchilikda o'tgan yigitga o'xshar ekan. Kayfiyatiga qarab goh yuqori, goh past lavozimga intilar ekan. Yomg'ir va Quyosh, uydan-uyga ko'chish uning odati ekan.

– Buning ustiga to'yda ham, azada ham boshliqman, yig'lashga ham, kulishga ham tayyorman! Jomadonimda yozlik ko'ylaklarim bor, lekin ularni kiyish g'irt ahmoqlik bo'ladi! Mana men! Parad hurmati ipak paypoq hamda muftada oliftagarchilik qilib yuraman!

So'ng sayabon aravadan bir xonim tushibdi.

– Sohibjamol qiz May bo'laman! – deb tanishtiribdi u o'zini. Uning egnida yam-yashil ipak ko'ylak, oyoqlarida kalish; sochlarida anemonlar bor emish, undan shunaqayam xushbo'y hid taralibdiki, soqchi beixtiyor aksirib yuboribdi.

– Salomat bo'ling! – debdi qiz salom o'rniga. Qizi tushmagur biram chiroylimishki, asti qo'yaverasiz. Ashulaga mohirligini aytmaysizmi? U teatrning emas, balki o'rmonning erkin artistkasi emish. Ha, bu kishilar ko'nglini xushnud etuvchi davralarda kuylovchilardan emas ekan, u yashnagan o'rmonda

sayr qilib yurib, o'z ko'nglini xushnud etish uchun kuylar ekan. Uning sumkachasida xristian Vinterning «Daraxtdagi gravyura»si bor emish, u chiroylilikda qora qayin o'rmonzorlaridan qolishmas emish. Sumkasidagi Rixard «She'rlar»i ham yovvoyi yasminday muattar bo'y taratayotgan emish.

– Endi yoshgina xonim tushadi! – deyishibdi soyabon aravadagilar. Chindan ham aravadan bir xonim tushibdi. U yosh, nazokatli, mag'rur va go'zal emish, u xilma-xil taomlarni yeb bitirishga mehmonlarning vaqti yetsin uchun yilning eng uzun kunida ziyofat beribdi. Xonim o'zining xususiy aravasida yurishga puli bermalol yetsa-da, baribir u boshqalar qatori soyabon aravada kelibdi, bu bilan u o'zining o'ta dimog'dor emasligini ko'rsatmoqchi bo'libdi. Lekin u yolg'iz emas ekan, uni kenja ukasi – Iyul kuzatib kelibdi.

Iyul kuchga to'lgan yigit ekan, yozlik kiyim kiyibdi, boshida ayvoni keng shlyapa emish. Yo'lda kiyadigan kiyimlari ko'p emasmish, to'g'ri-da, shunday issiqda ortiqcha kiyimning kimga keragi bor. U shim bilan shapka olib kelibdi, xolos.

Undan keyin aravadan onaxon Avgust tushibdi, u meva-chevalarni ulgurji sotar ekan. U juda ko'p baliq tutadigan kemalar, katta yer egasi ekan, hatto dalada ishlayotganlarga o'zi pivo olib borib berar ekan. «Ter to'kib, o'z noningni top, der ekan u. – Injilda ham xuddi shunday deyilgan. Kuzda marhamat qilavering! Ochiq havoda to'planib, ziyofat qilamiz!» – Bu ana shunday saxiy, tanti ayol ekan.

Onaxondan keyin aravadan kasbi suratkash bir erkak tushibdi. U o'rmondagi barglar o'z qiyofasini o'zgartira olishini ko'rsatmoqchi bo'libdi. Agar u xohish bildirsa, barglar ajib, rang-barang tusga

kirar emish! U ishga tushishi bilanoq barglar qizil, sariq, qoramtir rangga kirar ekan. Suratlash qorashaqshaqday hushtak chalibdi. Uning pivo ichadigan idishini xmel novdasi bezab turgan emish, u bezak sirlarini ham yaxshi bilar ekan. Uning yuki bo'yoq taxta bilan bo'yoqlardan iborat ekan, xolos.

Aravadan o'ninchi yo'lovchi zamindor tushibdi. Uning fikr-zikri shudgor, ekish, o'rim, ov qilish bilan band emish. Uning qo'lida miltig'i, yonida iti bor emish, qopida yong'oqlar sharaqlayotgan emish. Sharaq! Sharaq! Uning xaltasi tubsiz o'pqonning xuddi o'zi emish, hatto unga ingliz omochi ham sig'ib ketaverar emish. U qishloq xo'jaligi haqida bir nimalarni g'uldirabdi, lekin keyingi chiqib kelayotgan yo'lovchi – Noyabrning yo'talib aksa urishi va pishillashi uning ovozi bosib ketibdi.

U qattiq tumov ekan! U ro'molcha o'rniga choyshab ishlatayotgan emish. Uning gapiga qaraganda, u joylarga kiradigan cho'ri qizlarni ham kuzatib qo'yibdi! O'tin yorish boshlanganda tumov o'tib ketadi. U albatta o'tin yoradi, axir u o'tinchilar sexining oqsoqoli-da. Oqshomlari u konkilar yasabdi, ular hademay ish berishiga aqli yetibdi.

Eng oxirgi yo'lovchi – qo'lga grelka ushlagan Dekabr momo ham aravadan tushibdi. U sovuqdan dag'-dag' titrar emish, lekin ko'zlari yulduzday charaqlarmish. Uning qo'lidagi gultuvakda kichkinagina archa bor emish. «Men buni bayram arafasida parvarish qilib o'stiraman. U yerdan shiftgacha bo'y cho'zadi, unda yonib turgan shamlar, oltinrang olmalar, rang-barang setkalar ichida sovg'a-salomlar paydo bo'ladi. Grelka pechkadan ham yaxshi isitadi, cho'ntagimdan ertak kitob olib, ovoz chiqarib o'qiyman. Xonadagi hamma bolalar jim

bo'lib qoladi, archaga osib qo'yilgan qo'g'irchoqlar tirilib ketadi, archaning eng yuqorisidagi shamdan yasalgan farishta oltin qanotlarini qoqadi, uchib pastga tushadi, xona ichidagi katta-yu kichikni, hatto eshik orqasida turgan va Iso payg'ambarni ulug'layotgan qashshoq bolalarni ham – hamma-hammaning oldidan bir-bir o'tib chiqadi», debdi momo.

– Endi soyabon arava ketishi mumkin! – debdi soqchi. – O'n ikkita odamning bari shu yerda! Endi boshqa kareta kelsin!

– Oldin o'n ikkovlari aravaga chiqishsin! – debdi navbatchi kapitan. – Bittadan chiqinglar! Pasportlar menda qoladi. Har bir kishiga pasport bir oy muddatga berilgan; shu muhlat tugashi bilan har kimning xulqi haqida belgi qo'yaman. Qani, janobi Yanvar, aravaga chiqmaysizmi?

U aravaga chiqibdi.

Yil tamom bo'lishi bilanoq ana shu o'n ikki yo'lovchi senga, menga va boshqalarga nimalar olib kelgani haqida gapirib beraman. Hozircha buni bilmayman, ularning o'zi ham bilmasa kerak, ajoyib zamonlarga qoldik-da!

OLTIN BOLA

Nog'orachining xotini cherkovda bo'lib, turli surat va o'ymakor naqshlar bilan bezatilgan yangi mehrobga tikilibdi. Naqshlar judayam chiroylimish! Matoga surati tushirilgan bosh tegrasidagi zarrin naqshlar ham, yog'ochdan o'yib yasalgan, so'ng ustidan oltin suvi yuritilgan o'yma naqshlar ham o'ta chiroylimish. Suratdagi tillarang soch quyosh nurida oltinday tovlanarmish; chiroyi ta'rifga sig'masmish! Lekin quyosh nurlari undan ham chiroylimish! Botayotgan quyoshning qoramtir daraxtlar orasidan taralayotgan nurlariga havasi kelarmish! Hammasidan ham parvardigorning jamoliga tikilish huzurmish! Nog'orachining xotini qizg'ish quyoshga boqarkan, xayoliga yaqinda ko'radigan farzandi kelibdi. Ayol chaqaloq tug'ilishini zo'r xursandchilik bilan orziqib kutarkan. Quyoshga tikilib turib, uning porloq nuri tug'iladigan bolasiga o'tib qolishini orzu qilibdi; hech bo'lmasa bolasi mehrobda porlab turgan naqshlardan biriga o'xshab qolishini xohlabdi!

Buni qarangki, ayolning oy-kuni yetib, ko'zi yoribdi. Chaqalog'ini bag'riga bosgancha otasiga ko'rsatish uchun baland ko'taribdi, chindan ham bolaning sochlari tillarangmish, xuddi botayotgan quyosh shafag'iday qip-qizilmish.

– Oltin bolam, boyligim, quyoshim! – deb suyibdi ona bolasini va jingalak sochlaridan o'pibdi.

Nog'orachining uyida musiqa yangraganday bo'lib ketibdi, ashula, shod-u xurramlik, shovqin-suron avjga minibdi! Nog'orachi nogorani chunon taraqlatib chalibdiki, asti qo'yavering! Nog'ora ham katta yong'in bo'lganda chalinadigan nog'ora ekan-da. Uning gumburlashidan: «Oltin soch! Bolaning sochi qip-qizil! Onasining emas, nog'oraning taka-tumiga quloq sol! Tak-taka, tum-tum!» degan ma'noni uqish mumkin ekan.

Butun shahar ahli ham shu gapni takrorlabdi.

Bolani cherkovga olib borib cho'qintirishibdi. Peter deb ism qo'yishibdi. Butun shahar ham, nog'ora ham uni nog'orachining oltin soch Peteri deb atabdi, lekin onasi uning tillarang sochlaridan o'pib, oltin bola deb atabdi.

Yo'l bo'yidagi qiyalikka ko'pgina ismlar chizib yozilgan ekan.

– Buning ham biror ma'nosi bo'lsa kerak! – debdi nog'orachi va o'zi bilan o'g'lining ismini o'sha yerga yozib qo'yibdi.

Qaldirg'ochlar uchib kelibdi, ular o'z sayohatlari-da qoyatoshlarga va Hindistondagi ibodatxonalar devorlariga o'yib yozilgan yozuvlarni ko'rishgan ekan. Bu yozuvlar qudratli, mashhur podsholar haqida xabar berar ekan, lekin ular juda qadim zamonlarda o'tgani uchun bu barhayot ismlarni o'qib ham, aytib ham bo'lmas ekan.

Mashhur nom! Bu shon-sharaf!

Qaldirg'ochlar ana shu qiyalik tuprog'ini o'yib, o'zlariga uya qurishibdi. Qiyalikka yozilgan ismlarning o'chib ketishiga yomg'ir va shamol ham ozmi-ko'pmi sabab bo'libdi. Ko'p o'tmay nog'orachining ham, Peterning ham nomi o'chib ketibdi.

– Har qalay, Peterning ismi bir yarim yilcha turdi! – debdi otasi.

«Ahmoq!» – deb ko'nglidan o'tkazibdi yong'inda chalinadigan nog'ora. – Taka-taka, tum-tum-tum!»

Nog'orachining oltin soch o'g'li «Peter ancha tetik, quvnoq bola ekan. Hammadan ham ovozi zo'r ekan. U ashula aytishni qoyillatarkan, kuylashi o'rmon qushlarining sayrashiga o'xshab ketarkan. U hech qanaqa ohangni bilmasa-da, ashula aytganda kuy chiqaraverarkan.

– O'g'lim ashulachi bo'ladi! – debdi onasi. – U cherkovda kuylaydi, o'zi juda o'xshab ketgan zarrin naqshlar oldida turadi!

– Malla mushuk! – deyisharkan shaharning hazilkashlari. Nog'ora bu gapni qo'ni-qo'shnilar og'zidan ham eshitarkan.

– Peter, uyga borma! – deb qichqirisharkan ko'cha bolalari. – Chordoqda yotib qolsang uyning yuqori qavati yonib ketadi. Yong'inda chalinadigan nog'oralaringga ish ortadi!

– Nog'ora cho'pidan ehtiyot bo'ling! – derkan Peter, yosh bo'lsa ham bolalarning oldiga dadil borib, birinchi o'girilganining qorniga musht tushirganda oyog'i osmondan bo'lib yiqilarkan, buni ko'rgan boshqalari esa juftakni rostlab qolishar ekan.

Bir vaqtlar saroy oshpazi bo'lgan kishining o'g'li, shaharning musiqachisi, dimog'dor va mashhur odam Peterga alohida mehr qo'yibdi. Uni tez-tez o'z huzuriga chaqirarkan-da, qo'liga g'ijjak tutqizib, chalishni o'rgatar ekan. Bolaning qo'llari gul ekan, undan oddiy nog'orachidan ko'ra durustroq shahar mashshog'i chiqishi aniq sezilib qolibdi.

Peterning o'zi esa:

– Men askar bo'laman! – debdi.

U hali yosh bola bo'lgani uchun ham mundir kiyib, qilich taqib, bir-ikki, bir-ikki deb qadam

tashlab yurish dunyoda eng ma'qul ish, deb bilarkan-da!

– Nog'ora sadosiga qarab qadam tashlashni o'rganasan! Tram-tam-ta-tam! – debdi nog'ora.

– Ishqilib, o'g'lim generallikkacha ko'tarilsin-da, – debdi otasi. – Unda urush bo'lishi kerak!

– Xudo saqlasin! – debdi onasi.

– Biz hech narsa yutqazmaymiz! – debdi otasi.

– Bolamiz-chi? – deb e'tiroz bildiribdi xotini.

– O'zing o'yla, o'g'limiz urushdan general bo'lib qaytsa-chi?

– Qo'lsiz, oyoqsiz bo'lib-a! Yo'q, yaxshisi, mening oltin bolam soppa-sog' qolsin.

«Tram-tam-ta-tam!» – deb gumburlabdi yong'inda chalinadigan nog'ora, boshqa nog'oralar ham chalinibdi; urush boshlanibdi. Askarlar urushga jo'nabdi, ular bilan birga nog'orachining o'g'li, malla kokilli, oltin bola Peter ham ketibdi. Onasi yig'isig'i qilibdi, otasi esa o'g'lining timsolida mashhur odamni ko'ribdi; shahar musiqachisi, Peter urushga bormasdan, san'at uyida xizmat qilishi kerak edi, degan fikrni aytibdi.

Bordi-yu, askarlar «Malla kokil» deyishsa, Peter kulib qo'ya qolarkan, bordi-yu, biror kimsa «tulki terisi» deb qolsa bormi, u lablarini tishlab, azbaroyi g'azabi qaynaganidan bunday gaplarni eshitsa ham eshitmaganga olarkan.

– Bola sho'x, to'g'riso'z, xushchaqchaq ekan, o'zidan katta odamlar «quvnoq tabiatlik – eng yaxshi safar suvdoni» deyisharkan.

Ko'pincha u tunlarni ham tashqarida o'tkazishga majbur ekan, shunday paytlarda yomg'irda ho'l bo'lsa ham, lekin xursandchilikni tark etmas, hamisha uning nog'ora cho'plari «Tram-tam, ta-

tam! Safarga!» deb turarkan. Chindan ham u nog'orachilikka tug'ilgan ekan.

Jang bo'ladigan kun ham yetib kelibdi. Quyosh yuz ko'rsatmagan bo'lsa-da, tong otgan ekan. Havo salqin, lekin jang qizg'in ekan. Hamma yoqqa qalin tuman tushibdi, lekin o'q dori tutunlari undan ham qalinlashib ketibdi. O'qlar va granatalar odamlar boshi ustidan guvillab o'tibdi, ba'zilari boshlarga, tanaga, qo'l-oyoqlarga tegibdi, ammo askarlar olg'a intilishaveribdi. Goh u, goh bu askar o'q yeb, bo'rday oqarib yerga qulayveribdi. Lekin yosh nog'orachining rangi oqarmabdi, unga o'q tegmabdi. Go'yo u tevarakatrofda o'yin bo'layotganday, zambarak o'qlari shu o'rinda dumalayotgan to'plarday oldingi marrada bemalol sakrab yurgan polk itiga tikilib o'tiraveribdi.

«Marsh! Olg'a!» Bu buyruqni berish nog'oraga yuklanibdi, bunaqa buyruqni bajarmaslikning iloji yo'q, ammo shu payt bajarmaslikka to'g'ri kelib qolibdi – aql amr berib qolibdi! Mana, jangni to'xtatish haqida buyruq bo'libdi, ammo yosh nog'orachi buni tushunmay, hadeb «Marsh! Olg'a!» ma'nosida nog'orani gumburlataveribdi. Askarlar nog'ora sadosiga bo'ysunishibdi. Ha, nog'oraga ko'p kuch sarflabdi, lekin chekinayotganlarga yana kuch-qudrat bag'ishlabdi.

Jangda ko'plar halok bo'libdi; granatalar odamlarning tanasini ilma-teshik qilib yuboribdi, bir necha soatga, balki bir umrga tark etilgan yarador jangchilar yotgan poxollarga o't qo'yib yuborishibdi! Bunaqangi dahshatni o'ylashdan nima foyda? Har holda ular haqida jang maydonidan ancha narida osoyishta shaharlarda ham bosh qotiriladi. Nog'orachi xotini bilan jang haqida bir daqiqa bo'lsin o'ylashni bas qilmabdi; axir ularning Peteri urushda-da!

– Hadeb zorlanishlar ham jonga tegdi! – debdi yong'in paytida chalinadigan nog'ora.

Jangning yettinchi kuni ekan. Quyosh yuz ko'rsatmagan bo'lsa-da, tong otgan ekan. Nog'orachi xotini bilan uxlab yotarkan, ular bir kun ilgari o'g'illari xususida gaplashib o'tirishib, ancha vaqtgacha uxlashmagan ekan, axir u jang maydonida, «Xudoning panohida». Nog'orachi tush ko'ribdi, tushida urush tamom bo'lganmish, askarlar uylariga qaytishibdi. Peter ko'ksida kumush xoch bilan qaytibdi. Onasi ham tush ko'ribdi, tushida cherkovda turganmish, o'yib ishlangan surati matoga tushirilgan jingalak sochi oltinrang bolalarni, ular orasida o'zining oltin bolasini ko'ribdi. U oq kiyimdamish, farishtalardan ham o'ta muloyim ovozda kuylayotganmish! Keyin u farishtalar bilan osmon-u falakka, quyosh tomonga ko'tarilibdi. Ko'tarilarkan, onasiga mehribonlik bilan bosh irg'abdi...

– Oltin bolaginam! – qichqiribdi onasi va uyg'onib ketibdi. – Demak, Ollo Taolo uni o'z dargohiga chaqiribdi! – shunday deb, ayol boshini chodirga tirab, qo'llarini qovushtirib, yig'lab yuboribdi. – O'g'lim qayerlarda yotibdiykin? Hamma uchun qazilgan umumiy qabrdamikin? Ehtimol, chuqur botqoqlikdadir! Uning qabrini hech kim bilmaydi! Hech kim uning qabri ustida duo o'qimadi. Ayolning og'zidan unsiz «Xudoyim» degan so'z chiqib ketibdi. Keyin boshi yostiqa shilq etib tushibdi-da, charchoqlikdan mudrab ketibdi.

Kunlar shu zaylda o'taveribdi; hayot esa o'z yo'lida davom etaveribdi.

Kech kira boshlabdi, uning bir uchi o'rmonda, boshqa uchi botqoqda emish. Xalq naqliga ko'ra, kamalakning uchi qayerga tegsa, o'sha yerda xazina,

oltin ko'milgan bo'ladi. Bu yerda chindan ham oltin – oltin bola yotar ekan. Yosh nog'orachi hech kimning xayoliga kelmas ekan, faqatgina onasining xayolidan o'tgani uchun tushiga kirgan ekan.

Kunlar o'taveribdi; hayot o'z yo'lida davom etaveribdi.

Ammo bolaning boshidagi tillarang kokilidan bir tola ham to'kilmabdi!

Bordi-yu, o'g'lining qaytishini kutsa yoki uning qaytayotganini tushida ko'rsa, «Tram-ta-ta-tam, mana, o'zi ham!» – deb nog'ora aytsa, onasi kuylashi mumkin ekan.

Askarlar qo'shiq aytishib, «ura» deb qichqirishib, maysalarga ko'milishib uylariga qaytishibdi. Urush tugab, sulh tuzilibdi. Polk iti esa hammadan oldin chopib, katta-katta doiralar hosil qilib, shu bilan o'z yo'lini uch hissa ko'paytirayotganday bo'libdi.

Kunlar, haftalar o'tibdi va nihoyat Peter ham otasining qoshiga kirib kelibdi. U rosa qoraygan bo'lsa-da, lekin yuz-ko'zlari charaqlab turganmish. Onasi uni bag'riga bosib lablaridan, yuz-ko'zlaridan, tillarang sochlaridan o'pibdi. Nihoyat farzandi o'z quchog'ida! U otasining tushiga kirganidek kumush xoch taqib ham emas, onasining tushiga kirganiday ham emas, balki sog'-salomat qaytibdi. Rosa xursandchilik bo'libdi! Hammalari ham kulishibdi, ham yig'lashibdi. Peter hatto eski nog'orasini ham quchoqlab olibdi.

– Haliyam shu yerdamisan, oqsoqol! – debdi u, otasi esa nog'orani rosa gumburlatib chalib yuboribdi.

– Xuddi uyida yong'in chiqqanday chaladi-ya! – debdi nog'ora. – Kokili cho'g'day, yuragi ham o't-olov, oltin bola qaytib keldi! Tak-taka-tum!

Xo'sh, keyin-chi? Keyin nima bo'ldi? Buni shahar musiqachisidan so'ra.

– Peter nog‘oradan ham o‘zib ketdi! Peter meni ham ortda qoldiradi! – debdi u. – Musiqachi bekorga saroy bufetchisining o‘g‘li deysanmi. Bu bejiz emas!

U butun umrida o‘rganganini Peter yarim yilda o‘rganibdi.

Nog‘orachining o‘g‘lida allaqanday samimiylik, sofdillik bor ekan. Uning yuz-ko‘zlari charaqlab turar, buni hech kim inkor qilolmas ekan.

– U sochlarini bo‘yatganda durust bo‘larmidi! – debdi qo‘shnisi. – Politsmeysterning qizi sochini boplab bo‘yadi-yu kelinchak bo‘ldi-qoldi!

– To‘g‘ri-ku, keyin uning sochlari xuddi balchiqqa o‘xshab ko‘karib ketdi-da, shuning uchun u sochini doim bo‘yab yurishi kerak!

– Xo‘sh, nima bo‘pti! Mablag‘i soch bo‘yashga bemalol yetadi! – debdi qo‘shni ayol. – Peterning mablag‘i ham o‘ziga yetarli! U eng zodagon oiladan chiqqanga, hatto burgomistrning o‘ziga o‘xshaydi. U Lotta xonimni fortepyano chalishga o‘rgatyapti!

Ha, u qoyillatib chalarkan! Butun ehtirosi bilan chalarkan, uning barmoqlari ostidan hech qanday nota qog‘ozida bo‘lmagan ajoyib kuylar taralarkan. U butun tun bo‘yi – xoh qorong‘i, xoh yorug‘ bo‘lsin, musiqa chalib chiqarkan. Qo‘shnilar va nog‘oraning aytishiga qaraganda, bunga bardosh qilib bo‘lmas ekan.

U kuy chalar, xayollari uni baland-balandlarga parvoz qildirar, boshida ajoyib rejalar charx urarkan. Shuhrat!

Burgomistrning qizi Lotta fortepyano yonida o‘tirarkan. Uning nozik, muloyim barmoqlari klavishlar ustida o‘ynar, Peterning qalb torlarini chertar ekan. Nazarida yuragi kattalashib, qalbiga sig‘mayotganday bo‘larkan. Bu holat bir necha bor takrorlanibdi, kunlarning birida Peter o‘sha nozik,

muloyim barmoqlarni ushlab o'pibdi, qizning shahlo qo'yo'zlariga tikilibdi. Bu payt qizga nima deganini xudo biladi! Bizning sal-pal fahmimiz yetadi, xolos. Lotta quloqlarigacha qizarib ketibdi, lekin hech nima demabdi, chunki shu payt xonaga begona odam – yurt maslahatchisining o'g'li kirib qolibdi; uning keng peshonasi gardaniga ulashib ketganday ekan. Peter ular bilan uzoq o'tiribdi va Lotta unga hamon muloyim tabassum qilarmish.

U kechqurun uyga kelib, begona yurtlar, g'ijjagida yashirib yotgan o'ziga tegishli xazina haqida gapiribdi.

Shuhrat!

«Tram-tam-tam-tam! – debdi nog'ora. – U aqldan ozibdi. Uy ichida yong'in boshlanganday-a!» Ertasi kuni onasi bozorga boribdi.

– Yangilikdan xabaring bormi, Peter? – debdi u bozordan qaytgach. – Ajoyib yangilik! Burgomistrning qizi Lotta kecha yurt maslahatchisining o'g'liga unashtirilibdi!

– Bo'lishi mumkin emas! – debdi stuldan sakrab turarkan Peter. Lekin onasi bu gap rost, debdi. Bu xabarni u sartaoshning xotinidan eshitibdi: ayolning eri esa unashtirish bo'lib o'tganini burgomistrning o'zidan eshitibdi.

Peterning rangi dokaday oqarib ketibdi, stulga behol o'tirib qolibdi.

– E Xudoyim! Senga nima bo'ldi? – deb xitob qilibdi onasi.

– Hech nima, hech nima! Faqat meni o'z holimga qo'y! – debdi u, ko'zlaridan marjon-marjon yosh oqibdi.

– Erkatoyim! Oltin bolam! – debdi onasi va bolasiga qo'shilib yig'labdi, nog'ora esa dimog'ida o'zicha: «Mana, qo'shiq ham tugadi!» deb kuylabdi.

Ammo qo'shiq tugamagandi: uning hali talay bandlari, ajoyib, oltinga teng baytlari bor edi.

– Anavining kerilishini qaranglar! – debdi qo'shnisi.
– Butun olam uning oltin bolasi maktublarini o'qishi, o'g'li hamda uning g'ijjagi haqida gazetalar nimalar yozganini eshitishi kerakmish. O'g'li unga tez-tez mo'maygina pul ham yuborib turibdi, axir unga pul kerak-da, hozir u tul bo'lib qolgan!

– U qirol va imperatorlar oldida musiqa chaladi!
– debdi shahar musiqachisi. – Men ana shunday sharafga muyassar bo'lolmadim, lekin u mening shogirdim, keksa ustozini unutmaydi.

– Bir vaqtlar otasining tushida Peter kumush xoch taqib uyga qaytgan ekan, lekin urushda uni olish amrimahol! Hozir unda komandor xochi bor! Otasi tirik bo'lganda rosa quvonardi-da! – debdi onasi.

– U mashhur odam! – deb gumburlabdi nog'ora. Jonajon shahri esa yog'och kavushda chopqillab yurgan malla Peter, nog'orachining o'g'li, sobiq nog'orachi, turli kechalarda musiqa chalgan musiqachi – mashhur odam deb takrorlabdi.

– U qirol saroyidan ham oldin o'zimiznikida musiqa chalgan, – debdi burgomistrning xotini. – O'sha paytlarda u Lottamizga oshiq-u beqaror edi. U hamisha balandparvoz edi! Lekin o'sha paytlarda uning bu qiligi qo'pollik sanalardi! Erim bu qo'polligini bilib rosa kulgandi. Endi esa bizning Lottamiz yurt maslahatchisi!

Chekinayotganlarni olg'a da'vat etib, zafarga yor etgan sobiq yosh nog'orachi bo'lmish kambag'al bolaning qalbi ham, o'zi ham bebaho ekan.

Uning ko'ksida ado bo'lmas tovushlar manbayi – oltin xazina bor ekan. Ana shu tovushlar go'yo bir

butun jism-u jondan quyilganday g'ijjak torlaridan kuylar, ana shu torlarda yoz tunlari elflar raqsga tushganday bo'larkan. Shuning uchun ham tinglovchilar unga maftun bo'lishar, shuning uchun ham uning shuhrati o'z mamlakati tashqarisida ham dovrug' taratgan ekan. U qablarda o't-olov yondirar, zavq-shavq yong'inini paydo qilarkan.

– Naqadar kelishgan yigit! – deyisharkan yosh-u qari xonimlar. Xonimlardan eng keksasi, hatto yosh g'ijjakchining soch tolalarini solish uchun mashhur kokil albomi ham tutibdi.

Nihoyat g'ijjakchi shahzodalarday kiyinib, qirollarday baxtiyor bo'lib, nog'orachining faqir kulbasiga qaytibdi! Uning yuz-ko'zlari quyoshday charaqlab turganmish. Onasi uni o'pib, xursandligidan yig'lab yuboribdi, u o'g'lini bag'riga bosgancha boshi bilan qadrdon anjomlarga: piyola va gul solingan stakan turgan sandiqqa, o'zi bolaligida yotgan yog'och o'rindiqqqa ishora qilibdi. Peter keksa nog'orani uy o'rtasiga olib chiqib qo'yibdi-da, shunday debdi:

– Otam bo'lganda hozir rosa gumburlatib chalardi! Otam uchun men chala qolay! – u nog'orani shunaqayam gumburlatib chalibdiki, hamma yoq larzaga kelibdi. Nog'oraga yigitning bu qilig'i juda ma'qul tushib, quvonganidan yorilib ketibdi.

– Mushtlari xo'b baquvvat-da! – debdi nog'ora. – Endi bir umrga undan esdalik bo'lib qoldi bu!

Onasi ham oltin bolasiga qarab terisiga sig'masmish.

Oltin bola haqidagi qissa ana shundan iborat ekan.

BOYCHECHAK

Qish shamoli uvillabdi, uy ichi esa shinam va issiq ekan. Ana shu uychada gul yashirinib olgan ekan. Albatta, u qor va tuproq ostida o'z ildizini yashirgan ekan. So'ng yomg'ir yog'ibdi. Tomchilar qor pardasini teshib, gul ildiziga toma boshlabdi. Tomchilar yerdagi yorqin, nurga to'la hayot haqida hikoya qilishibdi, undan keyin esa muloyim va qat'iyatli quyosh nuri qor orasidan o'tib, ildizni ilita boshlabdi.

– Kimsiz? Kiravering! – debdi gul.

– Kirolmayman! – debdi quyosh nuri. – Men eshikni ocholmayman. Yozgacha sabr qil, o'shanda kuchga to'laman.

– Yoz qachon bo'ladi? – so'rabdi gul. Quyosh nuri har safar yerga yetib borganda ana shu savolini takrorlayveribdi. Lekin hali yozga ancha erta bo'lib, hamma yoq qor bilan qoplangan ekan, har kuni kechasi suv muzlab qolarkan.

– Bu juda jonga tegdi-ku! – debdi gul. – Vujudim zirqirayapti. Qaddimni cho'zishim, qaddimni rostlashim, erkinlikka chiqishim, yozga ta'zim qilib, ertalabki salom berishim kerak. Oh, bu naqadar ulug' baxt!

Oxiri gul o'rnidan turibdi, kerishib cho'zilibdi, iliq tuproq, qor suvi va quyosh nuridan namlangan qobig'iga yonboshlabdi. U ko'm-ko'k poyasi

uchida och yashil g'unchasini ko'targanicha darhol yuqoriga bo'y cho'za boshlabdi, g'unchaning nozik gulbarglari qor ustiga chiqibdi. Qor sovuq ekan, lekin ko'z qamashtirib yarqirab turganmish, uning orasidan chiqish ancha oson ekan, quyosh nurlari hatto ilgarigidan ham yaqinmish. Quyosh nurlari qo'ng'iroqday tovushlari bilan:

– Xush kelibsiz! Xush kelibsiz! – deyishayotganmish, hatto kuylashayotganmish.

Gul qor ustidan quyosh nuriga peshvoz chiqibdi.

Quyosh nurlari gulni silab-siyabdi, nozikkina bo'sa olibdi, natijada gul butunlay ochilib ketibdi. Gul qorday oppoq bo'lib, quvonch va sharm-hayo bilan boshini quyi egib turaveribdi.

– Chiroyli gul! – deb kuylabdi quyosh nurlari. – Naqadar nafis, latifsan! Sen ilk ochilgan gul! Sen yakka-yu yagonasan! Sevikligimiz! Sen shahar va qishloqlarga iliq yozdan darak olib borasan! Qorlar erib, sovuq shamollar bosh olib ketadi! Bizning mavsumimiz boshlanadi! Hamma yoq yashil libos kiyadi! Siren, tolbuta, atirgul singari do'stlaring paydo bo'ladi, lekin sen ilk gulimizsan, nafis va latifsan, beg'uborsan!

U butun havo kuylaganday, quyosh nurlari uning barglari, poyalariga singib ketganday sevinibdi, latif, nozik-nihol, lekin shu bilan birga yoshlik go'zalligi bilan och yashil libosida turaveribdi va yozni sharaflayveribdi. Lekin hali yozga uzoq ekan, bulutlar quyosh yuzini to'sibdi, sovuq izg'irin shamol esibdi.

– Sal ertaroq bosh ko'taribsan! – debdi unga ob-havo bilan Shamol; – Biz hali senga kuchimizni ko'rsatib qo'yamiz! Quدراتimizni bilib olasan! Uyingda jim o'tiraverganing, yasanib ko'chaga

chiqmaganing ma'qul edi. Sen aytgan fursat hali kelgani yo'q!

Yana sovuqlar boshlanib ketibdi. Quyosh yilt etib ko'rinmagan badqovoq kunlar uzoqqa cho'zilibdi. Kunlar shunday sovibdiki, bechora nozik gulning tomir-tomirigacha muzlab ketibdi. Lekin o'zining bu qadar kuchliligini o'zi fahmlamabdi – yoz baribir keladi, degan ishonch va surur unga kuch-quvvat bag'ishlabdi. U yozga sadoqatliligicha qolibdi, quyosh nurlari kutishga arziydi deb dalda beribdi. U qalbi sevgi, ishonch va umidga to'la holda oq harir kiyimda qor betida turaveribdi, laylakqorlar yoqqanda va izg'irin shamollar esganda esa boshini quyi solibdi.

– Adoyi tamom bo'lasan, – deyishibdi unga.
– Muzlab qolasan, xazon bo'lasan! Bu yerlarda nimani axtarib yurgan eding? Nega quyosh nuriga ishona qolding? U seni aldadi. Ajab bo'ldi, tentak. Sendaqa yoz xabarchisini qara-yu!

– Ahmoq! – deb takrorlabdi gul ayozli tong otganda.

– Yoz xabarchisi! – deb qiyqirishibdi bog' ichiga chopqillab kirishgan bolalar. – Qaranglar, biram ajoyib, chiroyli, endigina ochilgan yolg'iz gul ekan!

Gul bu gaplardan quyosh nuridan quvonganday sevinib ketibdi. Shunchalik sevinibdiki, hatto bolalar uni uzib olganini ham payqamabdi. Qarasa, u bir bolaning qo'lida turganmish, bola uni o'pibdi, hademay o'zini issiqqina xonada ko'ribdi, atrofdan unga mehribon ko'zlar boqibdi, uni suv ichiga solib qo'yishibdi. Suv shunaqayam tetiklantirib, kuch-quvvat bag'ishlabdiki, gul uchun go'yo yoz boshlanib ketganday bo'libdi.

Yaqinda balog'at yoshiga yetganini nishonlagan uy egasi qizining ko'ngil qo'ygan yigiti bo'lib, u

ham yaqinda balog'at yoshiga yetganini nishonlagan ekan.

– Bir uning boshini aylantiray! – debdi qiz; so'ng latif gulni olib, atir sepilgan varaq olibdi, varaqqa gul haqidagi she'r bitilgan ekan. U shunday misralar bilan boshlanarkan: «Boychechak: Yana yoz fasli keldi!» Xat quyidagi so'zlar bilan tugarkan: «Senga aytib qo'yay, biz uchun esa sevgi mavsumi keldi!» – deb yozib qo'yibdi.

Xushro'y oyimqiz ham yigitga iliq quyosh va'da qilibdi. Bu gaplar she'rda yozilgan ekan, keyin she'rni gul bilan birga konvertga solib, jo'natib yuboribdi. Gul o'zini yana ildiz qobig'iga kirib qolganday his etibdi, atrof qorong'ilashib ketibdi-da. Shunday qilib, boychechak sayohatga o'tlanibdi; u pochta qopida ketibdi, boshqa xatlar uni har tomondan qisib ezg'ilashibdi, bu unga hech qanday huzur-halovat bag'ishlamabdi. Sayohat ham tugabdi. Sevikli yigit konvertni ochib, xatni o'qibdi, nihoyatda xursand bo'lib, gulni o'pibdi; keyin gulni she'r bilan birga ko'pgina xatlar saqlanayotgan qutichaga tashlab qo'yibdi, lekin qutidagi xatlarning birortasida ham gul yo'q ekan. Quyosh nurlari aytganday, u bu yerda yakka-yu yagona bo'lib qolibdi, bu haqda o'ylash unga huzur bag'ishlabdi.

Bu haqda u istaganicha o'ylashi mumkin ekan, u butun yoz va uzoq qish davomida o'ylabdi, gul yana yigitning ko'ziga tushibdi. Bu safar yigit zarracha bo'lsin xursand bo'lmabdi: u she'rni qo'liga olib, mayda-mayda qilib yirtib tashlabdi, shunda gul yerga tushib ketibdi. To'g'ri, gul qurib g'ujanak bo'lib olgandi, lekin bu uni yerga tashlab yuborish kerak degan so'z emas-da. Xat bilan she'r lovillab yonayotgan joyga qaraganda bu yerda yaxshi. O'zi

nima gap? Ko'pincha uchrab turadigan voqea bo'ldi, xolos.

Boychechak erta bahorda yoz xabarchisi bo'lib yolg'onchiga chiqdi. Qiz ham muhabbatini izhor qilib, so'ng so'zida turmay yolg'onchi bo'lib qoldi, bu o'ta yovuz yengiltaklik. Yoz fasli kelganda qiz boshqa bir yigitning etagini tutib ketibdi.

Ertalab quyosh nuri yerda yapaloq bo'lib yotgan kichkinagina boychechakka tushibdi, u go'yo yerga chizib qo'yilgan rasimga o'xsharmish. Cho'ri qiz o'sha yerni supirayotib gulni olibdi va kitoblardan birining ichiga solib qo'yibdi. Kitoblar changini artayotganimda tushib ketgan bo'lsa kerak, deb o'ylabdi-da. Gul yana she'rlar, she'r bo'lganda ham bosmaxonada bosilgan she'rlar ichiga tushib qolibdi. Bular qo'lyozma she'rlarga qaraganda ancha oliyjanobroq, ancha qimmatbaho she'rlar ekan!

Oradan yillar o'tibdi. Kitob tokchada turaveribdi; keyin uni olib, ochishibdi va o'qishibdi. Bu juda yaxshi va nodir kitob ekan: u Daniya shoiri Ambrozius Stubning she'r va qo'shiqlari ekan, o'qishga arziydigan asarlar ekan. Kitobni o'qiyotgan odam uni varaqlay boshlabdi.

— Oh, — debdi u, — bu yerda ilk ochilgan, esi past boychechak yotibdi-ku! Menimcha, uni kitob orasiga bejiz solib qo'yishmagan! Sho'rlik Ambrozius Stub! Uning o'zi ham ilk bor ochilgan boychechakka o'xshardi, uning qismati yovuz shamollar, qor va sovuqlar bo'ldi. U qadrdon Fyun orolida go'yo stakan ichida sevgi maktubi orasiga solib qo'yilgan boychechakday u pomeschikning uyidan bu pomeschikning uyiga sarson-sargardon kezib yurdi, lekin hech qachon soddadil, afanditabiat, ammo hamisha navqiron, yakka-yu yagona birinchi

daniya shoirini payqamadi. Ha, jajji boychechak, kitob orasida esdalik bo'lib qolaver, seni bu yerga bejiz qo'yishmagan!

Shunday qilib, boychechak yana kitob orasiga tushib qolibdi. U o'zini ajoyib qo'shiqlar kitobi ichida bejiz yotmaganini va boychechakni ulug'lagan shoir ham aqli kamroq, qishga qarshi chiqqan yigitcha bo'lganini o'ylashdan huzur qilibdi: gul buni o'z bilganicha tushunibdi, biz insonlar ham ko'p narsani o'zimizcha tushunamiz-ku.

Shunday qilib, yengiltak jajji boychechak haqidagi ertak ham tugabdi.